

Verdringing op de arbeidsmarkt in Wallonië

Dejemeppe, M. & Cockx, B. (2002), 'Les chômeurs très scolarisés prennent-ils les emplois habituellement destinés aux chômeurs moins scolarisés en Wallonie?' In: CIFO (Ed.), *Actes du 15ème Congres des Economistes belges de Langue française à Namur, Commission 1*, Charleroi: Centre interuniversitaire de Formation permanente, pp. 127-151.¹

De werkloosheidsgraad van laaggeschoolden is in België zeer hoog. In 1995 was de verhouding van de werkloosheidsgraad van de werknemers met een diploma van lager secundair onderwijs ten opzichte van universitair geschoolden de vierde hoogste van 15 OESO-landen. Indien we de cijfers uitsplitsen naar het regionale niveau, dan stellen we vast dat het probleem zich voorname­lijk situeert in Wallonië. Bovengenoemde verhouding is in Wallonië de laatste twee decennia enorm toegenomen, terwijl ze in Vlaanderen quasi constant bleef. In dit artikel gaan we na in welke mate in Wallonië verdringingseffecten de verschillen in de werkloosheidsgraad tussen opleidingsniveaus kunnen verklaren.

heidsgraad per opleidingsniveau tussen de twee regio's kunnen verklaren.

De verschillende evolutie tussen de twee regio's kan echter ook een bijkomende verklaringsgrond hebben. De algemene vraag naar arbeid was veel lager in Wallonië dan in Vlaanderen: over de periode 1984-1995 is de gesalarieerde tewerkstelling in Vlaanderen met bijna 20% toegenomen en in Wallonië met slechts 7,6%. Bij een algemeen en structureel tekort aan banen zou het kunnen dat een deel van de hoger geschoolde werklozen een baan zoekt beneden hun eigen opleidingsniveau. Op deze wijze 'verdringen' de hooggeschoolden de laaggeschoolden in de werkloosheid.

Achtergrond

Heel wat economen stellen dat de aard van de *technologische evolutie*, onder meer via de informatisering, de sterkere stijging van de werkloosheid van laaggeschoolden veroorzaakt. Hierdoor zou de vraag naar hooggeschoolde werknemers in het productieproces meer toenemen dan het aanbod en dit desondanks een sterk toegenomen scholingsgraad van de beroepsbevolking. De keerzijde van deze evolutie is dat de vraag naar werknemers met lage kwalificaties afneemt. Een minder performant onderwijssysteem en minder grote vormingsinspanningen in Wallonië dan in Vlaanderen zouden dan het verschillend patroon in de werkloos-

Methode

Overkwalificatie

De meeste onderzoekers schatten het belang van verdringing op de arbeidsmarkt door te meten in welke mate een werknemer voor een job *overgekwalificeerd* is. Een manier om dit te meten is na te gaan of de werknemer hoger geschoold is dan ver-

eist voor de job. De vereiste scholingsgraad wordt afgeleid uit de gevraagde kwalificaties die de werkgever aankondigt in de vacature of uit expertenanalyses. In de internationale literatuur is er een toenemend aantal studies dat 'overscholing' op deze wijze schat (zie Hartog, 2000). In België zijn er in het verleden verschillende studies volgens deze methode uitgevoerd (zie Van Hoof 1996; de enquêtes van het HIVA: Denolf *et al.*, 2001). Volgens de HIVA-enquête zou in België gemiddeld 24% van de aangeworven werknemers een hoger opleidingsniveau bezitten dan wat de werkgever vroeg in de werkaanbieding (31% in Wallonië en 20% in Brussel).

Deze studies zijn echter onderhevig aan een belangrijke *methodologische tekortkoming* door de wijze waarop de vereiste opleiding van de job wordt bepaald. Bijvoorbeeld, de werkgever zou in de vacature een hoger opleidingsniveau kunnen vragen dan hetgeen werkelijk vereist is voor de job met het oog op de rekrutering van de beste kandidaten of net het omgekeerde, met de bedoeling de bezoldiging te verlagen. De vraag aan de werknemer stellen lost het probleem niet op, aangezien deze vaak het opleidingsniveau opgeeft zoals vermeld in de werkaanbieding. Classificatiesystemen van experts zijn vaak niet soepel genoeg om de werkelijke vereisten van een job te vatten en verouderen snel.

Econometrische schatting

In deze studie vermijden we bovengenoemde methodologische tekortkoming door het vereiste scholingsniveau van de vervulde werkaanbiedingen simultaan met de mate van verdringing *econometrisch* te schatten. Hiertoe maken we gebruik van administratieve kwartaalgegevens over de uitstroom uit de werkloosheid in Wallonië tussen juni 1989 en februari 1994 en van het totaal aantal werkaanbiedingen aangegeven bij de regionale publieke dienst voor arbeidsvoorziening, FOREM (de Waalse tegenhanger van de Vlaamse VDAB). De uitstroom werd geaggregeerd volgens opleidingsniveau, werkloosheidsduur (maximum vier kwartalen) en twee leeftijdsklassen (minder dan 29 jaar en tussen 29 en 44 jaar oud).

De administratieve gegevens laten niet toe te onderscheiden of de uitkering stopgezet wordt omdat

de werkloze een baan vindt dan wel omdat hij zich (tijdelijk) terugtrekt uit de arbeidsmarkt. Om vertekeningen te vermijden, beperkten we daarom de analyse tot *mannen, niet ouder dan 44 jaar*. Voor deze groep stemt een uitstroom uit de werkloosheid bijna altijd overeen met het vinden van een baan.

Onze selectie bevat bovendien enkel mannen *na ontslag* en dus geen jongeren die een uitkering na een wachttijd op basis van hun diploma verwierven. Deze selectie is belangrijk, aangezien ze de interpretatie van de resultaten beïnvloedt (zie verder).

De schattingsmethode is vrij *complex*. We beperken ons hier tot een intuïtieve uitleg. Zoals in de inleiding reeds vermeld, zijn er voor het verschil in de tewerkstellingskans tussen hoog- en laaggeschoolde werklozen twee verklaringen. De eerste stelt dat de vraag naar hooggeschoolde werknemers relatief veel hoger is dan voor laaggeschoolde. De specifieke aard van de technologische evolutie kan hieraan ten grondslag liggen. De tweede verklaring gaat er van uit dat hooggeschoolden sneller werk vinden omdat ze hun zoekstrategie naar werk kunnen diversifiëren: ze kunnen een job zoeken onder hun opleidingsniveau door lagergeschoolde werkzoekenden te verdringen. Bemerkt dat de ene verklaring niet noodzakelijk ten koste gaat van de andere. Ze kunnen elkaar versterken.

In de schatting dienen we de *twee verklaringen van elkaar te onderscheiden*. Hiervoor gaan we als volgt tewerk. In een perfect gesegmenteerde arbeidsmarkt is er geen verdringing en zoekt elke werkloze werk binnen zijn eigen opleidingssegment. Voor een gegeven aantal werkaanbiedingen is de tewerkstellingskans dan enkel functie van het aantal werkzoekenden binnen dat opleidingssegment en niet daarbuiten. Verdringing impliceert daarentegen dat de tewerkstellingskans afneemt met het aantal werklozen in een hoger opleidingssegment: naarmate dit aantal toeneemt, worden er meer lager geschoolden uit hun eigen opleidingssegment verdrongen. In het econometrisch model maken we van deze relatie gebruik om de mate van verdringing te identificeren en te kwantificeren.

Eenmaal op deze wijze de mate van verdringing is bepaald, identificeren we het belang van de relatie-

ve vraag door de overblijvende verschillen van de tewerkstellingskansen tussen scholingsniveaus toe te wijzen aan *relatieve vraagverschillen* tussen de opleidingssegmenten. Het econometrisch model laat toe om dit te kwantificeren in termen van de relatieve 'spanning' tussen de onderscheiden opleidingssegmenten van de arbeidsmarkt. De spanning op de arbeidsmarkt is de verhouding tussen het aantal vacatures (= de vraag) en het aantal werkzoekenden (= het aanbod).

Resultaten

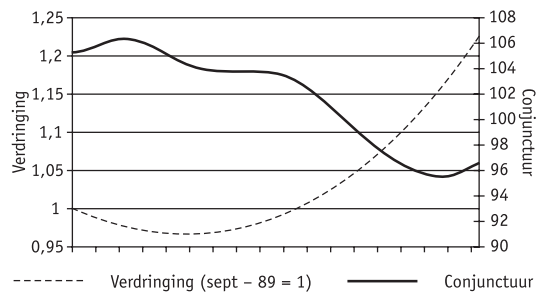
Tabel 1 vat de schattingsresultaten samen. Gemiddeld 43% van de afgedankte werknemers die in Wallonië tussen 1989 en 1993 een baan vonden, werd tewerkgesteld beneden hun scholingsniveau. De mate van overscholing *neemt toe met de scholingsvereiste* van de job. Wij schatten in deze studie de verdringing hoger in dan in andere studies, zoals in de hoger vermelde HIVA-studie. De verschillen in gehanteerde schattingsmethoden bemoeilijken echter de vergelijking. Bovendien mogen we niet vergeten dat onze resultaten enkel gelden voor werkaanbiedingen die door ontslagen werknemers vervuld werden. Deze werkaanbiedingen zijn wellicht niet representatief. We gaan hier bij de interpretatie van de resultaten verder op in.

Een andere reden voor deze afwijkende resultaten is dat verdringing *conjunctuurgevoelig* is. Bij laag-

conjunctuur zijn werknemers sneller bereid een job onder hun opleidingsniveau te aanvaarden om op die wijze hun tewerkstellingskans te verhogen. Aangezien 1993, in tegenstelling tot 2000, een economisch dieptepunt was, kan dit mede verklaren waarom de verdringing hoger is dan in de HIVA-studie. Figuur 1 illustreert dit.

Figuur 1.

Evolutie van de verdringing en van de conjunctuur op basis van de Kredietbank indicator.

De laatste kolom van tabel 1 geeft de spanning op de arbeidsmarkt per opleidingssegment weer. De data laten ons enkel toe de relatieve spanning ten opzichte van een referentieklassie te meten. Het niveau lager onderwijs is hier de referentie. De resultaten geven aan dat de spanning op de arbeidsmarkt *sterk afneemt met het opleidingsniveau*. Dit wil zeggen dat de vraag naar hooggeschoolde ar-

Tabel 1.

Percentage van vervulde vacatures waarvoor de aangeworven werknemer overgekwalificeerd is en relatieve spanning per opleidingssegment van de arbeidsmarkt.

Vereist opleidingsniveau van de job	Overgekwalificeerd in % van vervulde vacatures	Relatieve spanning op de arbeidsmarkt*
Hoger onderwijs	–	0,03 [0,01; 0,42]
Hoger secundair onderwijs	76%	0,51 [0,21; 1,23]
Lager secundair onderwijs	47%	0,78 [0,56; 1,13]
Lager onderwijs of ongeschoold	26%	1
Gemiddelde	43%	–

* De spanning op de arbeidsmarkt is de verhouding van het aantal vacatures tot het aantal werkzoekenden. De relatieve spanning is de verhouding van deze spanning voor een bepaald opleidingssegment tot deze voor het segment van de ongeschoolden of van werknemers met maximum een diploma van lager onderwijs.

[. ; .] = 95% betrouwbaarheidsinterval

beid relatief veel lager zou zijn dan die naar laaggeschoolde arbeid. Deze resultaten lijken in te gaan tegen de algemeen aanvaarde opinie dat de technologische evolutie de spanning in de hoogste opleidingssegmenten van de arbeidsmarkt doet toenemen. Dit trachten we hierna te verklaren.

Interpretatie en beleidsimplicaties

Wij menen dat onze resultaten niet noodzakelijk in strijd zijn met deze opinie. Het is goed mogelijk dat de vraag naar hooggeschoolde arbeid gericht is op andere werkzoekenden dan ontslagen werknemers, zoals de schoolverlaters en werkzoekenden met een baan of in vooropzeg,² aangezien, los van hun scholingsniveau, deze groepen vaardigheden bezitten die beter aansluiten bij de vereisten van de werkgevers. We stellen bijgevolg dat er geen vraag is naar hooggeschoolde ontslagen werklozen, omdat dit een groep is met verhoudingsgewijs minder aangepaste kwalificaties voor de arbeidsmarkt dan de lagergeschoolden.³ Het gevolg is dat in afwezigheid van aangepaste omscholingsprogramma's deze hoger opgeleide werknemers hun tewerkstellingskans enkel kunnen verhogen door jobs te aanvaarden waarvoor ze overgekwalificeerd zijn.

Aangezien de resultaten van deze studie zich beperkten tot een bepaalde groep werkzoekenden, impliceert dit eveneens dat we *voorzichtig* moeten zijn bij het trekken van beleidsimplicaties. Het is niet omdat we een hoge mate van 'overscholing' vinden in de groep van ontslagen werknemers dat het beleid zijn inspanningen om de kwaliteit van het onderwijs en het opleidingsaanbod te verbeteren moet verminderen. Wel integendeel: de lage vraag naar hooggeschoolde ontslagen werknemers wijst eerder op een onaangepaste vorming en maakt herscholing een noodzaak. Bovendien is de verdringing voor een stuk het gevolg van een algemeen *structureel tewerkstellingstekort* in Wallonië. Om dit structureel tekort om te buigen is er nood aan een structureel beleid. De investering in menselijk kapitaal is volgens ons een essentiële bouwsteen van zo'n beleid, aangezien enkel een adequaat gevormde beroepsbevolking de nodige tewerkstellingsbevorderende investeringen kan aantrekken.

Conclusie

De resultaten van deze studie wijzen op een *belangrijke verdringing* van laaggeschoolde werkzoekenden door hoger geschoolden in de periode juni 1989-februari 1994 in Wallonië, althans wat de mannelijke ontslagen werknemers betreft. Gemiddeld 43% van hen die een baan vinden, wordt tewerkgesteld in een job waarvoor zij overgekwalificeerd zijn. De mate van verdringing neemt toe met de scholingsgraad en af met de economische conjunctuur.

Deze resultaten gelden echter enkel voor deze specifieke populatie en mogen niet veralgemeend worden. De verdringing is wellicht veel minder belangrijk voor andere groepen werkzoekenden, zoals de schoolverlaters en werkzoekenden met een baan of in vooropzeg. Voor deze groepen is het meer waarschijnlijk dat de hogere tewerkstellingskansen van de geschoolden gedreven wordt door een relatief hogere vraag voor deze werknemers, bewerkstelligd door de specifieke aard van de huidige technologische evolutie die meer gekwalificeerde arbeid in het productieproces vereist. Dit vraagt om verder onderzoek.

Bart Cockx

Muriel Dejemeppe

IRES

Departement economische wetenschappen

Universit  catholique de Louvain

Noten

1. <http://www2.econ.ucl.ac.be/Users/b.cockx/jobcompfr.pdf>.
2. De vooropzeg is langer voor hooggeschoolden dan voor laaggeschoolden (bedienden versus arbeiders en hogere versus lagere inkomens): wij nemen enkel werknemers waar die niet gedurende de vooropzegperiode een baan vonden. Deze groep is bijgevolg selectiever voor hoger dan voor lager geschoolde werknemers.
3. Indien hun kwalificaties wel aangepast waren, dan zouden ze niet werkloos zijn, maar onmiddellijk na afdanking aangeworven worden door een andere werkgever, vermits er een tekort is aan geschoolde werknemers.